DOI

УДК: 616.379-008.64

ПОШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЬВІВСЬКОЇ ЕНДОКРИНОЛОГІЧНОЇ ШКОЛИ, ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ

Ярема Томашевський

*Львівський національний університет імені Данила Галицького, Львів,
Україна, ivandzis@gmail.com*

У 1947 році було засновано Львівську ендокринологічну школу. Коротко представлено здобутки, описано діяльність Львівської ендокринологічної школи та перспективи її розвитку у майбутньому. Результатом її діяльності (у тісній співпраці з Львівським обласним науково-медичним товариством ендокринологів) стало опрацювання новітніх методів ранньої діагностики цукрового діабету – піруватемічний, піруватуричний і піруватдегідрогеназний тести. Остаточено завершено розроблення програми діагностики природжених станів і патологічних порушень гормональної регуляції вуглеводного обміну. Одним з основоположників створення та розвитку львівської наукової школи ендокринології є Томашевський Ярема Ілліч (03.12.1929, с. Стецева Івано-Франківської обл.) – дійсний член Наукового товариства ім. Шевченка, професор, завідувач кафедри ендокринології (1978-1999), випускник медичного факультету Львівського медичного інституту (1953), клінічний ординатор кафедри пропедевтичної терапії цього ж інституту (1953-1955), завідувач терапевтичних відділень Кам'яно-Бузької районної лікарні та 4-ї лікарні міста Львова (1955-1958); асистент (1965-1977), доцент (1977-1978) кафедри терапії ФПДО; завідувач (1978-1999), професор (від 1999) кафедри ендокринології та клінічної фармакології Львівського медичного інституту (сьогодні Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького), кандидат медичних наук (1962), доктор медичних наук (1974), доцент (1977), професор (1979), президент Української міжнародної академії профілактичної медицини (з 1993), що у 2006 році увійшла до складу Наукового товариства ім. Шевченка.

Головні напрями наукових досліджень львівської школи ендокринології під керівництвом Я.І. Томашевського такі: вивчення ролі вітамінів у регуляції секреції і моторики шлунка при виразковій хворобі; вплив вітамінної недостатності на перебіг захворювань внутрішніх органів і способи корекції метаболічних порушень у їхній діяльності; проблеми епідеміології, діагностики, лікування та профілактики ендокринних захворювань, зокрема цукрового діабету, тиреоїдної патології, сформулював концепцію синдрому піровиноградного діабету, запропонував програму ранньої діагностики та профілактики ендокринних захворювань. Науковим доробком представників львівської ендокринології школи є 4 підручники, 46 монографій і навчальних посібників, опубліковано понад 1500 наукових праць. Результати їхніх досліджень знайшли відображення в наукометричних базах даних Scopus та ін. Томашевський Ярема Ілліч підготував двох докторів медичних наук і 14 кандидатів наук. Засновник Української міжнародної академії профілактичної медицини (з 1958), Студентської всеукраїнської академії профілактичної медицини (з 1978), автор безкровних методів ранньої діагностики інсулінорезистентності глюконеогенезу та станів толерантності циклу трикарбонових кислот до глюкози.

Ключові слова: Ендокринологія, цукровий діабет, патологія щитовидної залози, Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, наукова школа, Наукове товариство ім. Шевченка.

RESEARCH ACTIVITIES OF THE LVIV ENDOCRINOLOGICAL SCHOOL: EXPERIENCE AND PERSPECTIVES

Yarema Tomashevskyi

*Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Lviv, Ukraine
ivandzis@gmail.com*

In 1947, Lviv Endocrinological School was founded. The article includes a brief description of the achievements and activities of Lviv Endocrinological School and the perspectives for its future development. Its activities (in close cooperation with Lviv Regional Scientific and Medical Association of Endocrinologists) resulted in the elaboration of the latest methods of early diabetes diagnostics – piruvatemic, pyruvate, pyruvate dehydrogenase tests. The program for the diagnosis of congenital conditions and pathological disorders of the hormonal regulation of carbohydrate metabolism has been completed in full. Tomashevskyi Yarema Illich (born on December 3, 1929, village of Stetseva, Ivano-Frankivsk region) is one of the founders of the establishment and development of Lviv Scientific School of Endocrinology; he is an active member of T. Shevchenko Scientific Society, professor, Head of the Department of Endocrinology (1978-1999), alumni of the Medical Faculty of Lviv Medical University (1953), resident physician of the Department of Propaedeutic of the same institute (1953-1955), Head of therapeutic departments of Kamyanka-Buzka District Hospital and the 4th Hospital in Lviv (1955-1958); assistant (1965-1977), Associate Professor (1977-1978) of the Department of Therapy of the Faculty of Post-Graduate Education; Head (1978-1999), professor (since 1999) of the Department of Endocrinology and Clinical Pharmacology of Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Candidate of Medical Sciences (1962), MD (1974), Associate Professor (1977), professor (1979), President of Ukrainian International Academy of Preventive Medicine (з 1993), which became part of T. Shevchenko Scientific Society in 2006.

Main areas of scientific research of Lviv School of Endocrinology headed by Y.I. Tomashevskyi are the following: the study of the role of vitamins in the regulation of stomach secretion and motor skills in case of peptic ulcer; the influence of vitamin deficiency on the progress of internal organ diseases and methods used to correct metabolic disorders; problems of epidemiology, diagnostics, treatment, and prevention of endocrine diseases, including diabetes, thyroid pathology; he formed the concept of pyruracemic diabetes; he offered the program of early diagnostics and prevention of endocrine diseases. The scientific collection of Lviv School of endocrinology representatives includes 4 textbooks, 46 monographs, and training manuals; over 1,500 scientific papers were published. Results of their research were reflected in scientometric Scopus databases and others. Yarema Illich Tomashevskyi prepared to MDs and 14 Candidates of Sciences. He is the founder of Ukrainian International Academy of Preventive Medicine (since 1958), the Student All-Ukrainian Academy of Preventive Medicine (since 1978), author of methods of bloodless early diagnostics of insulin-resistant glyconeogenesis and tricarboxylic acid tolerance of glucose.

Key words: *Endocrinology, diabetes, thyroid gland pathology, Danylo Halytsky Lviv National Medical University, Shevchenko Scientific Society.*

Disclosures. *No conflicts of interest, financial or otherwise, are declared by the authors.*

Львівську ендокринологічну школу формували провідні клінічні та теоретичні кафедри Львівського державного медичного інституту (сьогодні – ЛНМУ ім. Данила Галицького), колективи практичної охорони

здоров'я. Серед фундаторів – професори В.П. Виговський, П.Г. Подорожний, В.І. Чернов, Н.А. Кевдін, Т.Т. Глухенький, Г.Г. Грабченко, Г.П. Ковтунович, А.І. Гнатишак, Є.С. Детюк, Д.А. Макар, М.П. Павлов-

ський, В.М. Урин, С.М. Мартинів, Г.Г. Караванов, С.Ф. Олійник, Г.І. Столмакова, І.І. Даценко, доценти С.Р. Барвінський, А.Ю. Рудницька, І.І. Литвин, кандидат медичних наук В.І. Станева. Головним напрямом наукових досліджень була проблема зоба в Прикарпатському регіоні та цукровий діабет.

Провідні наукові праці цього періоду були реалізовані професором В.П. Виговським:

- «Содержание витамина А и каротина в крови больных зубной болезнью» (канд. дис.). Львів, 1956;
- «Характеристика белкового обмена у больных зобом в Прикарпатском эндемическом очаге» (докт. дис.). Львів, 1972;
- «Калликреин-кининовая система у больных сахарным диабетом» Врач. дело, 1979, №4;
- «Догляд за хворими на алергію» (Монографія). Київ, Здоров'я, 1980;
- «Способ стимуляции коры надпочечников» Авт. свід. СРСР, №1176899, 1985 р.
- Проф. Т.Т. Глухенький випустив монографію «Зобна хвороба». Київ, 1958.

З січня 1947 року працює Львівський ендокринологічний диспансер, його головним лікарем була В.І. Станева, з 2012 року – Ю.М. Вензилович. Диспансер реорганізовано у Львівський обласний державний клінічний лікувально-діагностичний ендокринологічний центр. Цей рік можна вважати роком заснування Львівської ендокринологічної школи, адже з появою потужної клінічної бази сформувався колектив однодумців, який згуртувався навколо однієї проблеми – профілактика та лікування ендокринопатій, поліпшення здоров'я населення у Прикарпатському регіоні.

Кафедра ендокринології – одна з перших в Україні заснована доктором медичних наук, професором Яремою Іллічем Томашевським у 1978 році на базі Львівського обласного ендокринологічного диспансеру (ЛОЕД) та 4-ї міської клінічної лікарні. Його заслуга – організація будівництва нового поліклінічного корпусу ЛОЕД з приміщенням і лекційною аудиторією для кафедри.

Головний напрям заснованої професором Я.І. Томашевським наукової школи – дослідження

станів гормональної регуляції процесів гліколізу та глюконеогенезу на етапах формування цукрового діабету, патології щитовидної залози, автоімунного поліендокринного синдрому. Вагомим внеском у медичну науку та практику є опрацювання «Програми загальної диспансеризації населення та профілактики йододефіцитних захворювань», «Нової моделі регулярних скринінгових оглядів по групах ризику» (ендокринологічний профіль), їх широке впровадження на етапі первинної медико-соціальної допомоги в Україні та зарубіжжі.

Я.І. Томашевський, (1962 р.)

Основні завдання львівської школи ендокринології, які опрацьовувались під керівництвом Я.І. Томашевського, такі: вивчення ролі вітамінів у регуляції секреції і моторики шлунка при виразковій хворобі; вплив вітамінної недостатності на перебіг захворювань внутрішніх органів та способи корекції метаболічних порушень у їхній діяльності; проблеми епідеміології, діагностики, лікування та профілактики ендокринних захворювань, зокрема цукрового діабету, тироїдної патології; сформулював концепцію синдрому пірвіноградного діабету, запропонував програму ранньої діагностики та профілактики ендокринних захворювань. Науковий доробок становить понад 300 наукових і навчально-методичних праць, серед них 7 монографій. Томашевський Ярема Ілліч підготував

двох докторів медичних наук і 14 кандидатів наук. Засновник Української міжнародної академії профілактичної медицини (з 1958), Студентської всеукраїнської академії профілактичної медицини (з 1978), автор безкровних методів ранньої діагностики інсулінорезистентності глюконеогенезу.

Колектив кафедри ендокринології та клінічної фармакології. Верхній ряд зліва направо: к.м.н., доц. Сафонова О.В., к.м.н., доц. Величко А.Я., зав. кафедри, д.м.н., доц. Урбанович А.М., д.м.н., проф. Плешанов Є.В., д.м.н., проф. Кіхтяк О.П. Нижній ряд зліва направо: к.м.н., доц. Красна Н.С., д.м.н., проф. Томашевський Я.І., д.м.н., проф. Сергієнко О.О., к.м.н., доц. Макар Р.Д., к.м.н., доц. Гоцько М.Є.

У педагогічний процес вищих і середніх навчальних закладів впроваджуються заходи профілактичної медицини, що заплановані Міністерством охорони здоров'я згідно з Наказом № 662/193 – 27 травня 1993 року Держдепартаменту охорони здоров'я Львівської обласної адміністрації та Ректорату Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького про створення наукової комісії з питань ранньої діагностики цукрового діабету та профілактики його додефіцитних захворювань (голова – проф. Я.І.Томашевський, вчений секретар доц. Ф.Д. Макар). За роки роботи наукова комісія виконала Міністерські пошукові завдання для популяризації результатів досліджень серед громадянського суспільства в Україні та зарубіжжі, досягла звання «Української міжнародної академії профілактичної медицини», що у 2006 році увійшла до складу Наукового товариства ім. Шевченка (президент Ярема Томашевський, віце-президент Оксана Заячківська). У 2017 році засновано Академію профілактичної медицини США, її віце-президентом обрали професора Чиказького університету Василя Лончину на

загальних зборах Української міжнародної академії профілактичної медицини НТШ і Лікарської комісії НТШ 06.12.2018 року.

До грона провідних науковців львівської школи ендокринології належать: доцент В.І. Піскорський, досвідчений науковець і клініцист, який виконував обов'язки завідувача новоствореної кафедри, наполегливість якого в організації підготовки молодих фахівців важко переоцінити, доктор медичних наук, професор Олександр Олексійович Сергієнко, який завідував кафедрою у 1999-2013 роках. За його керівництва відбувались дослідження порушень метаболізму при цукровому діабеті, зростає функціонального стану формених елементів крові; удосконалювались методи ранньої діагностики, профілактики та лікування діабетичних судинних ускладнень і нейропатій (автономної нейропатії серця, периферичної нейропатії). Він творчо розвивав наукові, педагогічні та клінічні традиції Львівської ендокринологічної школи. Професор О.О. Сергієнко – автор і співавтор понад 500 наукових праць, серед них 14 монографій і 100 праць в іноземних виданнях. Під його керівництвом захищено 8 кандидатських дисертацій. Він є членом дослідницької групи Європейської асоціації з вивчення цукрового діабету та серцево-судинних захворювань. У 2014 році кафедру очолила доктор медичних наук, доцент Аліна Мечиславівна Урбанович. Її наукові дослідження відносяться до патогенезу серцево-судинних захворювань при цукровому діабеті та ожирінні, ролі гормонів жирової тканини у розвитку ендокринопатій. Доцент А.М. Урбанович – автор понад 200 наукових праць, зокрема 74 у закордонних періодичних виданнях, низки інновацій у педагогічному та лікувальному процесах.

З ініціативи А.М. Урбанович у Львові систематично відбуваються навчальні курси для лікарів-ендокринологів і науково-практичні конференції під егідою провідних Європейських фахових асоціацій, зокрема Європейської асоціації з вивчення цукрового діабету (EASD), Європейського товариства ендокринологів (ESE), Польського товариства ендокринологів та експертом МОЗ України зі спеціальності «Ендокринологія».

Кафедра ендокринології ЛНМУ імені Данила Галицького була організатором Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Проблемні питання діагностики та лікування ендокринних захворювань», яка відбулась 31 травня – 2 червня 2018 року у Львові. Відзначено 40-річчя кафедри та 70-річчя Львівського обласного державного клінічного лікувально-діагностичного ендокринологічного центру.

Засідання лікарської комісії Наукового товариства імені Т. Шевченка (НТШ)

Участь у роботі конференції взяли понад 180 делегатів з різних областей України та Польщі. З доповідями виступили провідні ендокринологи, діабетологи, ендокринні хірурги з України та країн Європи – акад. НАМН України М.Д. Тронько; чл.-кор. НАМН України Б.М. Маньковський, професори М.Рухала, Л.Чуприняк, М. Болановський та ін. Було проведено майстер-класи за участю працівників кафедри та ендокринологічного центру.

Львівська ендокринологічна школа багата на здобутки в усіх напрямках діяльності – передусім у педагогічній, науковій і лікувальній. Працівники кафедри беруть участь у виконанні комплексної науково-дослідної роботи (спільно з кафедрою терапії №1 та медичної діагностики ФПДО та кафедрою радіології та радіаційної медицини ЛНМУ імені Данила Галицького) на тему: «Патологія дихальної, серцево-судинної та травної систем у хворих з цукровим діабетом та ожирінням: особливості патогенезу, діагностики та лікування».

Учасники засідання Львівського обласного науково-медичного товариства ендокринологів

За участі представників львівської ендокринологічної школи з 2001 року на базі відділень Львівського обласного ендокринологічного центру проводяться міжнародні багатоцентрові клінічні дослідження з вивчення нових лікарських засобів для лікування хворих на цукровий діабет 1 і 2 типу, їхніх ускладнень, а також пацієнтів із недостатністю гормону росту.

Науковим доробком представників львівської ендокринологічної школи є 4 підручники, 46 монографій і навчальних посібників, опубліковано понад 1500 наукових праць. Результати їхніх досліджень знайшли відображення в наукометричних базах даних Scopus та ін. Сумарний індекс Гірша працівників кафедри на базі даних Google Scholar на початок 2018 року становив 38.

Друковані праці проф. Томашевського Я.І.

Львівська ендокринологічна школа плідно

допомагає у підготовці молодих фахівців і вчених. Під керівництвом співробітників кафедри ендокринології виконуються 4 кандидатські дисертації. На кафедрі функціонує студентський науковий гурток. Його засідання відбуваються щомісяця під керівництвом викладачів, які є фахівцями певного науково-практичного напрямку. Гуртківці систематично виступають із доповідями на загальноуніверситетських та інших студентських наукових конференціях, отримують дипломи та грамоти.

Професорсько-викладацький склад кафедри, який є основою львівської ендокринологічної школи, проводить лікувально-профілактичну роботу на клінічній базі Львівського обласного державного ендокринологічного центру

та ендокринологічного відділення Львівської 4-ї міської комунальної лікарні. На базі кафедри ендокринології працюють навчальний центр для хворих на цукровий діабет і кабінет діагностики діабетичної нейропатії. Представники львівської ендокринологічної школи активно беруть участь у регулярних клінічних конференціях, тематичних семінарах і науково-практичних конференціях для лікарів-ендокринологів області, тісно співпрацюють з іншими лікувальними установами міста, зокрема з центром ендокринної хірургії на базі Львівської обласної клінічної лікарні, вітчизняними науковцями та колегами з-за кордону.

Disclosures. No conflicts of interest, financial or otherwise, are declared by the author.

Література

1. Tomashevskiy YaI. Vplyv vitaminu B1 i nikotynovoi kysloty na funktsiiu shlunka u hvorykh na vyrazkovu khvorobu ta khronichniy gastryt [dysertatsiia kand. med. nauk]. Lviv; 1961. 250 s.
2. Tomashevskiy YaI. Obespechennost nekotorymi vitaminami bolnykh revmatizmom [dysertatsiia d. med. nauk]. Lviv; 1972. 357 s.
3. Podorozhnyi PG, Tomashevskiy YaI. Klinicheskaia vitaminologiya. K.: Zdorovia; 1977. 144 s.
4. Tomashevskiy YaI., Tomashevskaya OYa. Osnovy profilaktychnoi diabetologii. Lviv: «NTSh»; 1992. 128 s.
5. Tomashevskiy YaI., Tomashevskaya OYa., Rupprikht E, Pichkar YU, Tsykl Kori v endokrynologii. Testovi zavdannia. Lviv; 1994. 92 s.
6. Tomashevskiy YaI, redaktor. Tsukrovyy diabet: kompiuterna diagnostyka ta prognozuvannia. Truskavets; 1995. 68 s.
7. Tomashevskiy YaI, Pavlovskiy MP, Pichkar YI. Tsukrovyy diabet. Diagnostyka, profilaktyka, kharchuvannia. Lviv-Uzhhorod; 1996. 128 s.
8. Tomashevskiy YaI, redaktor. Osnovy diagnostyki, profilaktyki ta likuvannia endokrynnykh zakhvoryuvan. Lviv: «NTSh»; 1999. 215 s.
9. Tomashevskiy YaI, redaktor. Mitokhondrialnyi diabet. Pirovynohradnyi diabet. Tsukrovyy diabet. Lviv: «NTSh»; 2003. 168 s.
10. Tomashevskiy Ya., Tomashevskaya O., Ferensovych N. Optyimizatsiia metodiv doslidzhennia vuglevodnoho obminu na etapah pervynnoi medyko-sanitarnoi opiky naselennia. II Likarskii zbirnyk. Nova seriia. Lviv-Chikaho. 2004;8:122-7.
11. Tomashevskiy Ya., Tomashevskaya O. Udoskonalennia metodyki vyznachennia sumarnoho vmistu alfa-ketokyslot u sechi. II Likarskii zbirnyk. Nova seriia. Lviv-Chikaho. 2004;8:128-131.
12. Tomashevskaya OYa, Bumbar OI, Tomashevskiy YaI. Pirydoksamindiruvat-transaminazna aktyvnist sechi. Likarskii zbirnyk. Lviv-Chikaho. 2006;15:167-172.
13. Tomashevskiy YaI, Tomashevskaya OYa, Bumbar OI, Makar RD. Naukova problemna komisiia z aktualnykh pytan endokrynologii – na mahistrali pervynnoi medyko-sanitarnoi opiky naselennia. Likarskii zbirnyk. Lviv-Chikaho. 2006;15:173-180.
14. Tomashevskiy YaI, Serhiienko OO, redaktory. Endokrynologiya. Navchalnyi posibnyk. Lviv: «NTSh»; 2009. 291 s.
15. Aktova promova prof. YaI Tomashevskoho. Ukrainskiy mizhnarodnyi Instytut profilaktychnoi medytsyny NTSh na magistrati borotby z endokrynnyimi zahvoriuvanniamy, 3 hrudnia 2009 r.
16. Tomashevskiy YaI, redaktor. Prohrama zahalnoi dyspanseryzatsii naselennia ta profilaktyki yododefitsytnykh zakhvoriuvan. Metodichniy posibnyk dlia studentiv, interniv ta likariv. Tretie vydannia, optyimizovane. Lviv; 2014. 15 s.
17. Tomashevskiy YaI, redaktor. «Piznai i ztsily samoho sebe». Navchalnyi posibnyk dlia viscsykh i serednih navchalnykh zakladiv, kozhnoi sim'i. Lviv: «NTSh»; 2018. 21 s.
18. Tomashevskiy YaI, redaktor. Unifikovana prohrama zahalnoi dyspanseryzatsii naselennia ta profilaktyki yododefitsytnykh zakhvoriuvan (Endokrynolohichniy profil). Druhe vydannia. Lviv: «NTSh»; 2011. 22 s.

19. Tomashevskiy YaI. Piruvatnyi test dlia rannioho vyivlennia tsukrovoho diabetu u vagitnykh. Metodychni rekomendatsii. Kyiv; 1996. 12 s.
20. Tomashevskiy YaI, Tomashevska OYa, Ferensovych NYa. Retseptura pry infarkti miokarda ta stenokardii. Lviv: «NTSh»; 1997. 40 s.

Стаття надійшла 29.11.2018

Після допрацювання 14.12.2018

Прийнята до друку 27.12.2018